వారాలపిల్లాడు

★

శ్రీ మునిపల్లె రాజు

నా నాయనమ్మ ఒకరోజున నిద్రబోయి, తిరిగి ఎవరు పిలిచినా లేవలేదు. అమ్మా, నాన్నా వెళ్ళి—నాయనమ్మ భుజాలు పట్టుకొని ఊపి లేవమన్నారు. యింతలో నాన్నగారు ఆమె ముక్కు దగ్గర వేలు పెట్టి తీసి, అమ్మవంక చూశాడు. అమ్మ నారాయణను వెళ్ళిపొమ్మంది. నారాయణ గదినుండి వచ్చాడేగాని, ఏదో ఆశ్చర్యం వున్నదని తలుపు సందుగుండా చూస్తూ నుంచున్నాడు. జ్వరం వచ్చిన వాళ్ళను, చెయ్యిపట్టుకు చూస్తారుగాని, ఎక్కడైనా ముక్కు దగ్గర వేలు పెట్టి తీసి, నాన్న—అమ్మవంక చూసినట్లు ఎవరైనా చూస్తారా? నారాయణకు అర్థం కాలేదు. తలుపుసందులోంచి తిరిగి పరికించి చూశాడు. అమ్మా నాన్నా, నాయనమ్మను మంచం మీదినుంచి దింపి కింద పడుకోబెట్టారు. అన్యాయం! అన్యాయం!! జ్వరం వచ్చినవాళ్ళను యింత అన్యాయం చేస్తారా ఎవరైనా? తన కెన్నిసార్లు రాలేదు? వచ్చినప్పుడల్లా మెత్తటి పరుపూ, తెల్ల దుప్పటీ, నాన్నగారి ముఖమల్ దిండూ—అమర్చేవాళ్ళే!!

ఆ సాయంత్రానికి కక్కయ్యలూ, అత్తయ్యలూ నారాయణ ఎరగని కొందరూ ఎవరెవరో వచ్చారు. పెళ్ళిలో తన్ను ఒళ్ళో కూర్చోబెట్టుకొని, పల్లకిలో తల వంచుకొని వూరంతా వూరేగిన చిన్నత్తయ్య—ఏడుస్తూ వచ్చింది. ఆమెతోపాటు పెద్దత్తయ్య కొడుకులూ, కూతుళ్ళూ బావురుమన్నారు. అయ్యో, ఎందుకిట్లా ఏడుస్తారు? నారాయణకు అర్థం కాలేదు. కాక తనుగూడా ఏడవటం మొదలు పెట్టాడు. నాన్న వచ్చి బిస్కట్లు, చాక్లేట్లూ పెట్టాడు. జవాను—రామలింగం నారాయణను మేడ మీదికి తీసుకెళ్ళాడు. తను తప్పించుకొని, పిట్టగోడ కంతల్లో కళ్లూ ముక్కూ యిరికించి చూశాడు. వాళ్ళందరూ ఏడుస్తూండగా తనుమాత్రం వాళ్ళతో పాటు గొంతు కలిపితేనే, తప్పు వచ్చిందా? అదుగదుగో! నాయనమ్మను—చిన్న వాహనంమీద—పుట్టలమ్మ గుడిమీదుగా మోసుకొని తీసికెళ్తున్నారు—నాన్నా చుట్టాలుగావచ్చిన వాళ్ళూ కలిసి. పైన, ఆగుడ్డ దేనికి? నెత్తిమీద బట్టగూడా ఎప్పుడూ సరి తీసుకోని నాయనమ్మను వీళ్ళంతా ఏదో అన్యాయం చేస్తున్నారు! !! అయ్యొయ్యొ!

* * *

ఆరాత్రి నారాయణ ఎంగిలి చెయ్యలేదు.

"నాకు నాయనమ్మ కావాలి" అన్నాడు.

"నాయనమ్మ కాశీయాత్ర పోయింది. ఎట్లా వస్తుంది యిప్పుడే రమ్మంటే?" అన్నది అమ్మ.

"అయితే నేనూ పోతా"

"ఛా! వీల్లేదు. మనం వెళ్ళగూడదు"

"అయితే నాకు కథ లెవరు చెబుతారు?"

"నేను"

"థూ! నువ్వు చెపితే ఏం బాగుండవ్—థూ! నేను వినను"

"నాన్నగారూ—"

"కొడతారు—బెమ్మరాక్షసి–రాజు కూతుర్ని ఏడు మల్లెమొగ్గలు ఎట్లా చేసిందీ — చెప్పమంటే మొన్న కొట్టలా?"

2

సగం పాడుబడ్డ గ్రామదేవత మందిరమంతా కలియజుట్టాడు—నారాయణ. వెంకాయమ్మగారిల్లు గూడా వెతికాడు. మామయ్యగారి దేవుడి గదిలో చూశాడు. ఊహూఁ!! నాయనమ్మ రుద్రాక్షలు, విభూతిపండూ అట్లాగే వున్నాయి. ఆమె పాత నీరు కావిధోవతులు, కాషాయి ధోవతులు దణ్ణెంమీద

వేళ్లాడుతూనే వున్నాయ్. కాని ముసలమ్మే మాయమైంది.

ఎవరినడిగినా నిజం చెప్పటం లేదు. అమ్మ — కాశీ అన్నది. అత్తయ్య — దేవుడిలోకి అంది. మామయ్య — ఊరికి అంటున్నాడు. రామలింగం — లేదు అన్నాడు. ఎవర్ని నమ్మటం?

* * *

అదృష్టవశాత్తు ఆరోజున వారాల పిల్లాడు వచ్చాడు. ఆ అబ్బాయి పేరు నరిశింహ్వాం. చిన్న పిలకా, విభూతి, అప్పుడే వుతుక్కున్న చొక్కా, చేతులో పుస్తకం. నరిశింహ్వాం తనకన్నా చాలా పెద్దవాడు.

నారాయణ నరిశింహ్వాన్ని పట్టుకొన్నాడు.

"మా నాయనమ్మ కనిపించిందా?"

"ఎట్లా కనిపిస్తుంది? చచ్చిపోయినవాళ్ళు బూడిదై పోతారుగాని"

"ఎక్కడ?"

"స్మశానంలో"

నారాయణకు యీ మాటల్లో గట్టి నమ్మకం తోచింది. ఆరోజునుంచీ, వారాల పిల్లాడి పుస్తకంలో పిచ్చిగీతలు గీయటంగానీ, దాన్ని పెట్టెలమధ్య దాచి పెట్టటంగాని — చెయ్యకూడ దన్న నిశ్చయానికి వచ్చాడు. కొంతసేపటివరకూ మౌనం వహించి —

"నన్ను తీసికెళ్తావా?" అని అడిగాడు.

"ఎక్కడికి — ?"

"అక్కడికే! స్మశానంలోకి! నాయనమ్మ బూడిదై పోయినచోటికి"

"మీ అమ్మగారికి తెలిస్తే — అమ్మో!"

"ఇప్పుడు కాదులే... సాయింత్రం"

"ఊఁ!"

* * *

వారాల పిల్లాడితో అట్లా పరిచయమైంది. మామూలు పరిచయం కాదు. సన్నిహితమైనది. ఏ విషమూ, కుట్రా, ద్వేషమూ జొరబడని — నారాయణ చిన్నగుండెలోని కిటికీలు — పిరికిగా, నెమ్మదిగా వారానికోమాటువచ్చి తమ యింట్లో భోంచేసి పోయే సంస్కృత పాఠశాల కుఱ్రవాడిమీద సానుభూతితో సంపూర్తిగా తెరుచుకొన్నాయ్.

"మిగతారోజుల్లో ఎక్కడ తింటావ్?" అని అడిగాడు అమాయికంగా.

"రోజూ ఒకళ్ళయింట్లో"

"వాళ్లు పెట్టకపోతే — ?"

వారాల పిల్లాడు కొంచెం తటపటాయించి —

"పస్తు పడుకొంటాను —" అన్నాడు.

"పస్తంటే?"

"ఊరికే నే-అంటే... ఆకలితో"

నారాయణ ఆశ్చర్యంగా చూశాడు నరిశింహ్వాం వంక!!

"పడుకొని నిద్రబొయ్యేది?"

"పాఠశాల అరుగులమీద"

"వానొస్తే ఎట్లా? చీకట్లోగూడా? భయం వేయ్యదూ?"

"వానొస్తే లోపల పడకుంటా! భయంవేస్తే పండితులగారింట్లో"

"కొట్టడూ — ?"

"వత్తి పుణ్యానికే కొడతారా? చదువుకొంటాగదా పాఠాలన్నీ"

నారాయణ కిక ప్రశ్నలు తోచలేదు. అతనికంతా ఆశ్చర్యంగా వుంది. రోజుకొకచోట తినటం, ఇంకోచోట పడుకోటం, భయం లేకపోవటం — విచిత్రంగాదా? నాయనమ్మ చచ్చిపోయినతర్వాత మళ్ళీ వారాలపిల్లాడు కాశీమజీలల కథలు చెప్పినట్లుగా వుంది. నారాయణలేత మనస్సుమీద చేతితో తనకు తానే యీ విచిత్రచిత్రాన్ని అతికించుకున్నాడు. తూర్పున సూర్యుడితోపాటు లేచి, చంద్రుడితో ఆడుకొని మేడమీద వంటమనిషి తెచ్చిన నెయ్యితో అమ్మపెట్టిన గోరు ముద్దలుతిని — నిద్రబోయే నారాయణ! ఆకలీ, కొరతా, అలసటా ఎరగని కుటుంబంలో పుట్టిన నారాయణ!!

నారాయణ — హఠాత్తుగా వారాల పిల్లాడిని వదిలిపెట్టి, యింట్లోకి పరిగెత్తాడు.

"అమ్మా... అమ్మా! నేనుగూడా వారాలుచేసుకుంటాను..." అని గంభీరంగా తన నిశ్చయాన్ని తెలియజేశాడు తల్లికి.

"ఛీ! ఛీ!! మనకేం ఖర్మరా?" అన్నది అమ్మ.

* * *

కాని నారాయణ చిన్నహృదయ ఫలకంమీద ఆ చిత్రం ఎవ్వరూ చెరిపి వెయ్యలేదు. బహుశః నాయనమ్మవుంటే ఏమయ్యేదో? పుట్టలమ్మ గుడిలో

శిలవలె, యింటివెనక రావిచెట్టువలె ఆ చిత్రం నిలిచిపోయింది. నారాయణకు లోకమూ, సమాజమూ ఏమి తెలుసు?...నాన్న కంపెనీనుండి తెచ్చే నోట్లలోని మహాత్మ్యం అతని కెవరు చెప్పారు?

ఈ నోట్లు లేని నిర్భాగ్యులు—యీ కర్మభూమిలో యీ వేదభూమిలో, బుద్ధుడూ, వర్ధమానుడూ పుట్టి మెట్టిన ఖండంలో—పడేపాట్లు అతని కెవరుచెప్పారు? అతను తెలుసుకొన్నదల్లా ఒక్కటే!

"వారాలపిల్లాడి జీవితం గమ్మత్తయినది. ఎప్పటికైనా తను అల్లాంటి జీవితం గడపాలి"

* * *

3

నారాయణ-అందరిపిల్లల్తోనూకలిసిఆడుకోవటం ఎప్పుడూ నేర్చుకోలేదు. అతని స్నేహితులు యిద్దరు ముగ్గురుమాత్రమే. వేణూ, వెంకూ, అవధాన్లు. వీళ్ళతో కలిసి — పాచి నీటితో, పురాతన గోడల్తో శిథిల రూపంలోవున్న లోతు కోనేరువైపు రోజూ వెళ్ళేవాడు. నాయనమ్మ కథల్తో బుద్ధి వికశించి, నిశితంగా, విమర్శగా, విశదంగా, ఆలోచనలతో అతని-మనోక్షేత్రం పెద్దదవుతూండగా—నాయనమ్మ బూడిదై పోయింది. నాన్నగారికి ఓపికా, శాంతమూ లేవు. అమ్మ చెబితే కథల్లో సయ్యీ సారమూ వుండవు. ఇంటికొచ్చే చుట్టాలు, పక్కాలు అమ్మ నాన్నగారితో మాట్లాడేవాళ్ళేగాని తనతో కూచోనేవాళ్ళేలేరు. వేణూ, వెంకూ ఆటలకేగాని యిక దేనికీ లేరు. అవధాన్లకు సిగ్గు, రామలింగం-జవానుకు తీరికలేని పని. వారాలపిల్లాడు వారానికోసారే కన్పిస్తాడు.

నారాయణకు అంతా కొరతగా, అస్పష్టంగా కన్పించింది; అతని ఎనిమిదేళ్ళ వేదాంతానికి, వయసుకూ, బుద్ధికీ, మనసుకూ, నాగరికతకూ మించిన అసంతృప్తి యిది. వికసించి నేడో రేపో వసంత శోభలో తనూ పాల్గొనబోతోన్న గులాబి మొగ్గను తుంచివేసినట్లుగా, నాయనమ్మ చావు నారాయణ జీవితాన్ని సెంటిమెంటల్ లోతుల్లో దించిపోయింది. అందువల్ల నారాయణ చాలా మారిపోయాడు. నీలపుటాకాశంవలె విప్పారి అంచుల్లేకుండావున్న ఎనిమిదేళ్ళమనస్సు, ఇప్పుడు అర్థానికి అతీతమైనరంగుల్తో, కోర్కలతో, భావాలతో కప్పుకుపోయింది. అక్కడక్కడ వెలితి వున్నది. ఆ వెలుతుల్లో, తళుక్కున ఏదో మెఱుపు అప్పుడప్పుడు మెఱుస్తుంది.

ఒకరోజున కోనేటి మెట్లమీదకూచొని, పాచి నీటిలో నీడ చూసుకో ప్రయత్నిస్తూ అవధానితో అన్నాడు.

"చచ్చిపోయినవాళ్లు బూడిదై పోతారు?"

"ఎందుకవుతారు వూరికనే? బతికున్నవాళ్లు కాల్చేస్తే అవుతారు"

"తంతే సరి వెధవల్ని"

"ఎందుకు—?"

"మరి వాళ్ళను కాల్చటం దేనికి? గాడిదెలు!!" అవధానికిగూడా యీ ప్రశ్న అర్థం కాలేదు.

కొంచెంసేపటికి నారాయణ మళ్ళీ మాట్లాడాడు.

"మనిద్దరం వారాలుచేసుకొని చదువుకుందాం వస్తావా?"

"రాను..."

"ఎందుకని?"

"వారాలు నాకెందుకు? బీదవాళ్ళకుగాని"

"తంతా నిన్ను!"

"మళ్ళీ తంతా నిన్నే!"

నారాయణ లేచి అవధాన్లను రొండు వేశాడు.

"వారాలు చేసుకోవూ?" అని యింకోటి వేశాడు.

నాన్నగారు ఆరాత్రి కంపెనీనుండి తిరిగి వచ్చింతర్వాత అవధాన్లకు తను వేసిన అట్లన్నీ, తిరగబడ్డయ్ తనమీద నే.

"రేపట్నించీ మళ్ళీ బళ్ళోకిపో...వెధవాయ్!" అని నాన్నగారన్నాడు.

* * *

నారాయణ బడికి మొదటిసారి వెళ్ళాడు. గారాబంచేసి పెంచిన నాయనమ్మ లేని ఫలితాల్లో యిదొకటి. అందరికన్నా ముందే అక్షరాలూ, గుణింతమూ, మాటలూ నేర్చుకొన్నాడు. కాని వుత్సాహమేమీ లేని చదువు.

4

సిగ్గూ, దురభిమానమూ, ఆలోచనా ఎక్కువైన నారాయణకు తొమ్మిదో యేడు వచ్చింది. ఆ సంవత్సరమే అతనికి వడుగుకూడా చేశారు.

* * *

ఈమధ్య, నాన్నగారేమీ బాగుండలేదు. చాలా ఆలస్యంగా యింటికి చేరేవాళ్ళు రాత్రిళ్ళు.

ఆతర్వాతగూడా చాలారాత్రివరకూ అమ్మా నాన్నా దిగులుగా ఏదో మెల్లిగా మాట్లాడుకొనేవాళ్ళు.

"రామమూర్తి చాలా ద్రోహం చేశాడు. అంతా తప్పుడులెక్కలుచూపి యిరవైవేలు కాజేశాడు. మ్యునిసిపాల్టీ అంతా రోండోపార్టీ చేతుల్లోకి పోయింది. ఎటుచూసినా నష్టాలుగానే వున్నయ్"

"మీరు ధైర్యంగావుండండి. శ్రీమన్నారాయణుడిదయవల్ల అన్నీ చక్కబడుతై. అట్లా గుండె చెడగొట్టుకుంటే ఎట్లా చెప్పండి?"

ఈ సంభాషణ జరిగిన మర్నాడే నాన్నగారి శవాన్ని కార్లో వేసుకు వచ్చారు. అప్పటికి అమ్మ, ఊళ్ళోకివచ్చిన బెంగాలీభక్తురాలిచేత హరనాధుడి భజనచేయిస్తున్నది, నారాయణను బళ్ళోనుంచి పిలుచుకువచ్చారు. అమ్మగుండెలు బాదుకొన్నది. నారాయణ పలకా, పుస్తకాలూ అవలపారేసి ఏడ్చాడు. మళ్ళీ చుట్టపక్కాలు తయారు.

* * *

అయితే యీమాటు యింకొకసంగతి. తనను ఎవరూ వెళ్ళమనలేదు. నాన్నగారికి పాడెగట్టి తన్నుగూడా రమ్మన్నారు స్మశానానికి. అక్కడ తననే నిప్పుతో నాన్నగారిని బూడిద చెయ్యమన్నారు. కోపం వచ్చింది నారాయణకు. జాలితో కన్నీళ్ళు వచ్చినై. హృదయం మూగదై పోయింది. కాళ్లు వణికినై. కాని తప్పలేదు. చాలాసేపున్న తర్వాత యింటికి తిరిగి వచ్చాడు అందరితోపాటు.

అందరూ తలా ఒకమాట అనుకొన్నారు తనకు వినబడనట్లే!

"ఏదో తిన్నాడు"

"వి...షం..."

"అప్పులు...ఋం చేసినై"

"అందర్నీ నమ్మాడు......మెడకు తెచ్చుకున్నాడు"

పదిరోజుల్లో అమ్మరూపు మారిపోయింది. చుట్టాలంతా వెళ్ళిపోయారు. ఒకరోజున ఒక పెద్ద మనిషివచ్చి "ఆయనగారి యిన్సూరెన్సేమీ రాలేదు. ఆత్మహత్యకింద తేల్చారు" అన్నాడు తలుపుచాటున వున్న అమ్మతో.

"అయ్యో! మా ఆశలన్నీ దానిమీద వున్నవి అన్నగారూ!" అని అమ్మ వాపోయింది.

"కంపెనీ అంతా రామమూర్తి తీసుకుంటున్నాడు. అన్నీ పత్రాలు సృష్టించుకూర్చొన్నాడు వెధవ. బ్యాంకీవాళ్లు యిల్లు వేలానికి తెస్తున్నారు" అని చెప్పి ఆ పెద్దమనిషి మాయమైపోయాడు. ఆయన అమ్మ పెత్తల్లికొడుకు

* * *

అమ్మ-వాళ్ళకూ, వీళ్ళకూ కబుర్లు చేసింది. నారాయణ కక్కయ్యలు ముఖం తప్పించేశారు. నాన్నచుట్టూ తిరిగి ప్లీడరుపని సాగించిన సుబ్బారావు, కాళిదాసు పంతులూ, నరశింగరావుగూడా రాలేదు. నాన్నదగ్గర చేబదుళ్లు తీసుకొన్న కోనంగిగూడా (సబురిజిష్టారు ఆఫీసుముందు కూర్చొని తప్పుడుపత్రాలువ్రాసే చెట్టుకింద ప్లీడరు కోనంగి) నాన్న డబ్బుతో ఛైర్మెన్ అయిన సీతారామశాస్త్రి అసలే రాలేదు. నారాయణకు యీ సంగతులేమీ తెలియవు. అమ్మ యితర్లతోఅని, కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకొంటుంటే విన్న విశేషాలు యివన్నీ.

అమ్మ తమ్ముడు మామయ్యమాత్రం వచ్చాడు.

"యిక వీడి చదువు సంగతి చూడాలిగాని పోయినఆయన తిరిగి రాడుగదా!"అని మామయ్య.

* * *

ఆరోజున అమ్మ తనతోఅన్నది. "మనం కొత్త యింటికి పోవాలి"

"ఈయిల్లో?" అన్నాడు నారాయణ.

"అప్పులవాళ్ళకు పోయింది"

కొత్తయిల్లు చిన్నది, పూరిది. కోమట్ల యింటి పక్కనే వుంది. అయితే కోనేటికి చాలా దగ్గర.

"నువ్వికవారాలు చేసుకుతినాలి. నా సొమ్ములన్నీ అమ్మేసి మిగిలిన అప్పులన్నీ తీర్చేశాను"అని అమ్మ నారాయణను బుజ్జగిస్తూ అన్నది.

"ఎట్లా చేసుకోవటం?"

"మామయ్య కుదిరిస్తాడు. మామయ్యగూడా లేనివాడుగదా నాయనా!"

నారాయణకు సంతోషం వచ్చింది. ఎక్కడెక్కడో తినొచ్చు! ఎక్కడెక్కడో పడుకోటానికిమాత్రం వీల్లేదు. అమ్మను మామయ్యవాళ్లు తీసుకువెళ్ళింతర్వాత తనయిష్టం వచ్చినచోట పడుకోవచ్చుగా!!

కాని, అంతలోనే తన ఆశలూ అనుమానాలన్నీ పొరబాట్లు అయినవి!

అమ్మఏడ్చి మళ్ళీ యిట్లా అన్నది: "పూలమ్మిన వూళ్ళో కట్టెలమ్మ లేమురా నాయనా! నిన్ను

మామయ్య పొన్నూరు తీసుకెళ్తాడు. అక్కడినుంచి రైల్లో బెజవాడ వెళ్ళి అక్కడే చదువుకోవాలి. నీ జీతంలో కొంత మామయ్య కట్టేస్తారు. మిగతాది చందాలు వేయిస్తానని అంటున్నాడు. వారాలు గూడా కుదురుతై. చక్కగా చదువుకో నాబుజ్జీ! చదివి పెద్దవాడివై నీ తల్లి కష్టాలు తీరుస్తావుగా మా కన్నతండ్రీ"

అమ్మ కన్నీళ్ళాగలేదు. ఏడ్చిఏడ్చి నేలకేసి తల బాదుకొన్నది. నారాయణ అంతా చూశాడు. కాని హృదయం, నోరు మూగవై పోయినై యిదివరకే. కళ్ళలో చెమ్మ వచ్చింది.

"యివ్వాళే వెళ్ళనా?" అని మాత్రం తల్లిని ప్రశ్నించాడు.

"కాదు...వచ్చే ఆదివారంనాడు ప్రయాణం"

5

నాన్నగారు బతికివస్తే యీ సమస్యలన్నీ తీరిపోతాయని – నారాయణకు అమ్మవల్లనే, ఆమె శోకంలో, ఏడ్పుల్లో తెలిసింది.

ఆసాయింత్రం అవధాన్లనే తిరిగి సలహా అడిగాడు నారాయణ!! ఎట్లా అయినా పెద్దవాడు!!!

"అవునోయ్! చచ్చినవాళ్ళనుగూడా తిరిగి బతికించొచ్చు! లక్ష్మణులవారిని హనుమంతులవారు సంజీవి తెచ్చి బతికించలేదా?"

"సంజీవి ఎక్కడ దొరుకుతుందంటావ్"

"దొరుకుతుందో లేదో చెప్పలేను. మాతాతయ్య అన్నాడుగదా – గరుత్మంతులవారి గూళ్ళో నీళ్ళకు ఎదురీదే ఒక పుల్ల వుంటుందట. దాన్ని తెచ్చి మీ నాన్నగారి బూడిదకు తాకిస్తే సరి"

"ఓస్సి! అదెంతపని? పది గరుత్మంతుల గూళ్లు తెస్తాను"

"యిదుగో యింకోమాట! ఎక్కడైనా కామధేనువు దొరుకుతుందేమో?"

"అదెందుకు?"

"అది నల్లటి ఆవు. దానిపాలు పితికి చల్లినా చాలు. చచ్చినవాళ్ళు వస్తారు"

* * *

నారాయణ పాడుగుళ్ళల్లోని పిట్టల గూళ్ళన్నీ పడగొట్టి, కోనేటిలో ప్రయోగాలు చేశాడు. అక్కడ కాదని కాలవలో చేశాడు. కాని ఎదురీదిన పుల్ల కన్పించలేదు, తర్వాత చెట్లూ, పుట్టలూ గాలించి చూశాడు. గరుత్మంతులవారిగూడు కనిపించనేలేదు. కామధేనువూ అంతే. అది స్వర్గలోకంలో వుంటుందిట. ఆసంగతి, ఆవెధవ అవధాన్లు చెప్పనేలేదుగదా? నారాయణ యిట్లా నిరాశలో మునిగి వుండగా, ఆదివారమూ మామయ్య కలిసి వచ్చారు.

రేపు ప్రయాణమనగా ఆరాత్రి అమ్మ భోజన సమయంలో, నారాయణ బంతినే కూర్చొన్న మామయ్యకు నెయ్యి వడ్డించి, తనకు వెయ్యకపోవటం గమనించాడు. ఒక క్షణం సందు యిచ్చి–"నెయ్యి–" అన్నాడు తల ఎత్తకుండానే.

"అక్కడ నీకు నెయ్యి వేసేవాళ్ళుంటారు వెయ్యనివాళ్లుంటారు. నెయ్యి అలవాటు తగ్గించుకోవాలి" అని తల్లి తల అటు తిప్పుకొని కళ్ళు తుడుచుకొన్నాది.

"మన యింట్లో వారాల అబ్బాయికి నువ్వేసేదాని వేకదా మరి?"

"ఆ పిల్లవాడు పెట్టి పుట్టాడు–"అని అమ్మ గద్గదికస్వరంనుండి జవాబు వచ్చింది.

మామయ్యకళ్ళనుండి రెండు దుఃఖబాష్పాలు జారి అన్నంలో కలిసినవి. ఆయన కళ్లెత్తిచూసి–

"ఒక గరిటె నెయ్యి...పరవాలేదు"అన్నాడు. నారాయణ చెయ్యి అడ్డంపెట్టి "వద్దు...వద్దు..." అని లేచి చెయ్యి కడుక్కొన్నాడు.

ఏమయింది యీయింటికి? ఎవరికీ అన్నపూర్ణను లేదన్న యీయిల్లు, లక్ష్మి నాలుగుచేతుల్తో హారతులందుకొన్న యీయిల్లు, బీద విద్యార్థులూ, వారపు పిల్లలు తలదాచుకొని, తేన్చిన యీయిల్లు, నాన్న నీడనే భట్రాజు పొగడ్తలతో చుట్టుముట్టిన బంధువుల సంరంభాలతో ప్రతిధ్వనించిన యీ యిల్లు, ఏమయింది? ఏమయింది??

"నాన్నతోనే లక్ష్మిగూడా పోయింది"అన్నది అమ్మ చెయ్యి కడుక్కొంటున్న నారాయణతో.

మామయ్య నడుంవాల్చగానే, నారాయణ చీకట్లోకిపోయి ఏడ్చాడు. ఎందుకో అర్థం కాలేదు. బహుశః అమ్మమాటలకా? నెయ్యికా?? నారాయణ చీకట్లో నడిచి అప్రయత్నంగా తమ పాతయింటివేపు వెళ్ళాడు. రేపేగదా యీ మేడ యింటిని వదిలి వెళ్ళేది!

చిన్న నారాయణకు మొదట భయం వేసింది. తన జీవితంలో జీవితమైన జామ చెట్టుగూడా చీకట్లో

జుట్టు విరియబోసుకొని శోకిస్తూన్న విధవలాగా వుంది. ఎన్నిసార్లు నాయనమ్మను ఏడిపించటానికి, ఆ చెట్టెక్కి దూకుతానని దడిపించాడు? జామ కాయల్ని కార్తీక మాసంలో కొరికి తినేస్తూన్న ఉడతల్ని ఎంత గురిగా రాళ్ళతో కొట్టాడు తను? గోడప్రక్క నేవున్న సీతాఫలం చెట్టు? ఎవరికీ చెప్పకుండా, ఏవేళబడితే ఆవేళ, మగ్గి రాలటానికి తలపోస్తూన్న పళ్ళను—ఎన్ని తిన్నాడు? మళ్ళీ యిలాంటివి దొరుకుతాయా? తనను పిలుస్తున్నట్లుగా పిట్టగోడ, భయంతో చీకటినే కావిలించుకొని క్రీపర్లూ, మధ్యమధ్య క్రోటన్‌తోట్లూ – అన్నీ విడిచి వెళ్ళుతున్నాడు? ఈ యిల్లును కొన్న శివార్చకుడు – నాన్న వుండగా తనను పలకరించేవాడు. ఇప్పుడు తనను చూడనట్లుగా తప్పి పోతున్నాడు. ఇక యీయిల్లంతా వాళ్ళదేగా? నాయనమ్మా, అమ్మా వద్దన్నకొద్దీ—యింటివెనక దొడ్లో పాదులు—ముఖ్యంగా పొట్లకాయలు తను యిక కోయనక్కర్లేదుగదా! తన కిందయింట్లో ముచ్చటయిన స్థంభంమీద గీచిన బొమ్మలన్నీ యీ శివార్చకులు యింకా వుంచవచ్చురా? ఎవరూ లేకుండా చూచి తను భావిలోని తన నీడతో యింకా ఆడుకొనేదెట్లా?? అనసూయా, సరస్వతీ, అరుంధతీ, వేణూ, వెంకూ—తను వెళ్ళిపోయింతర్వాత గూడా పండగలకని ఆయింట్లోకి వెళ్తారా? ఏమో! కక్కయ్యదగ్గర అంత డబ్బు వుందిగదా! ఆయన కొనుక్కొని తనకు యివ్వలేకపోయినాడా — యీ యిల్లు?

ఇంతలోనే ఆ యింట్లోనించి శివార్చకులు లాంతరుతో బయటకు బయలుదేరటం గమనించి నారాయణ తన తపస్సునుండి మెదిలాడు. అంతా అగమ్యమై, అగోచరమై, అస్పష్టమై నారాయణకు తట్టింది. జవాన్లూ, గుర్రపుబగ్గీ, పరుపులూ పండగల లడ్లూ, సందడీ, చుట్టాల రకరకాల ముఖాలు గల యింటినుండి, కోమట్ల యింటిపక్క రొండు గదుల పాత పూరింటికి వచ్చేసరికి నారాయణ వయస్సు పెరిగినట్లయింది. చీకటిలాగా, వెనకటి సంగతుల దిగులు పట్టింది. చీకటిలాగానే రేపు వుదయం రైలు బండిగూడా తట్టింది. వెళ్ళేటప్పుడు అవధాన్లు నారాయణకు కలవనేలేదు. ఏమంటే—మా అమ్మ మీ ఇంటివేపు వెళ్ళవద్దని చెప్పిందంటాడు. గరుత్మంతుడిగూడు సంగతి అబద్ధం చెప్పినందుకు వాడిని కోనేటి పసరునీళ్ళల్లో మూడుసార్లు ముంచి లేపినా తప్పలేదు!!!

6

బెజవాడనించి వెళ్ళిపోయేరోజున మామయ్య అన్నాడు: "ఆరు వారాలు కుదిరినవి. ఏడోది కుదరటానికి మేస్ట్రీటుగారు చాలా తొందర్లో వున్నారు. నాకు సెలవుగూడా అయిపోయింది. ఆయన చాలా మంచివాడు. మనశాఖవాళ్ళే. వెళ్లి, నమస్కారంచేసి వారం యిప్పించమని అడుగు. ఏం?"

ప్లాటుఫారంమీద మళ్ళీ మామయ్య – "మీ నాయన వెలిగిన వెలుగుకు యిప్పటికి మీకు కష్టకాలం వచ్చిందిరా" ఆయన కళ్లు ఎప్పుడూ తడిగానే వుంటై—"బాగా చదువుకో. మూడు నెలల జీతమైతే కట్టేశాను. ఆ తరవాత సంగతి చూడాలి. వెనక మీ పురోహితుడు—శేషయ్యగారికొమారుడు ఇక్కడే వున్నాడు. ఆయన చందాలు ఏర్పాటు చేస్తానన్నాడు. వెళ్లి మళ్ళీ కనబడు.

మామయ్య ఎప్పుడూ ముక్తసరిగా మాట్లాడేవాడు. యివ్వాళ రుద్ధమైనకంఠంతో పెనుగులాడుతూ యిన్ని మాటలు మాట్లాడాడు. నాన్ననుండి ఏలాభమూ ఎన్నడూ ఆశించని మామయ్య యివ్వాళ నారాయణ గార్డియన్ అయినాడు. ఎన్నాళ్ళో నాన్నను పొగడ్తల్తో, మన్ననలతో, మాటలతో మాయచేసి సొమ్ములూ, వస్తువులూ, పట్టుచీరెలూ కాజేసిన అత్తయ్యలూ, పిన్నమ్మలూ – నారాయణ సంగతి ఎందుకు పట్టించుకోటంలేదో, అమ్మ అతనికి వివరంగా చెప్పలేదు.

నారాయణకు పురోహితుడు బాగా తెలుసు. నాయనమ్మ చచ్చిపోతే ఆవు తీసుకొన్న దీయనే. తన పుట్టినరోజు పండగకు నాన్న పిలిపించి మంత్రాలు చదివించి, ఖద్దరు చాపులు పెట్టి పంపించేవాళ్లు.

నాన్న చనిపోయేముందేగదా ఏదో కాయితం రాసి యీయనకు యిస్తుంటే అమ్మ అది "భూదానం" అని చెప్పింది? ఆ పురోహితులగారింట్లోనే ఇప్పుడు నారాయణ మంగళవారం వారపు భోజనం తిని లేచాడు. పురోహితులగారింట్లో ఆడవాళ్ళందరూ నారాయణను దయగా చూశారు. ముఖ్యంగా ముసలావిడ, అతను అన్నం తింటున్నంతసేపూ భూదానం చేసిన, నాన్నగారినిగురించే చెప్పింది.

* * *

నారాయణ యిప్పుడు నారాయణ గాదు! ఆ నారాయణ ఎక్కడున్నాడు? వేణూ, వెంకూ అవధాన్లు భయపడే నారాయణ, బంట్రోతు రామ

లింగం భుజాలమీద ఎక్కి తిరిగిన నారాయణ, నాన్నగారి గుర్రపుబగ్గీలో షికార్లుచేసిన నారాయణ, మేడమీద నేతి గోరుముద్దల నారాయణ – ఎక్కడున్నాడు? నాన్న మెప్పుకోసం తనకు చొక్కా గుడ్డలు సిల్కువి కుట్టించిన అత్తయ్యల అల్లుడు కాదే యీ నారాయణ? పెద్దత్తయ్య రొండో కూతురు–అనసును చూపించి–నీ పెళ్ళాం–నారాయణా!–" అని ఒక్క గొంతుతో అన్న చుట్టాల బలగపు టొమాటోపండుగాదు యీ నారాయణ! నిజంగా పెళ్ళాంలాగానే, తనను చూడగానే గౌను సర్దుకొని, చిన్న పరికిణీ కాళ్ళ కడ్డంపడుతుంటే, చిరుగంటల కాలిపట్టాలూ, బొంబాయి గాజులూ మోగించుకుంటూ పరిగెత్తే అనసుకు కాబోయే మొగుడుగూడా కాదు యీ నారాయణ!!

ఈ నారాయణ – ఏడు వారాల్లో ఒకవారం తక్కువై, ఆకలి దిషికళ్ళకు గురియై బెజవాడ బాజార్లన్నీ మంచినీళ్ళు తాగి తిరుగుతున్న నారాయణ! ఎక్కడెక్కడో తిని, పూటకూళ్ళ రంగమ్మగారి వరండాలో చాలీచాలని దీపం ముందుపాఠాలు చదువుకుంటున్న నారాయణ యీ నారాయణ! చాపమీద చిన్న జంపకానా పరుచుకొని నిద్రబోయి పొద్దున్నే వంటిమీది దద్దుర్లు చూచుకొంటున్న నారాయణ యీ నారాయణ! సబురిజిష్ట్రారుగారింట్లో తూర్పువంటతిని, పాచిపోయిన అన్నమంతా వాంతిచేసుకొని బిక్కముఖంతో యింటికి వచ్చి అమ్మకుబదులు పూటకూళ్ళమ్మను దర్శించిన నారాయణ యీ నారాయణ! ఈ నారాయణకు ఇల్లులేదు. ఈ నారాయణకు వేస్ట్ సిల్కు చొక్కాలు లేవు. ఈ నారాయణకు అజీర్ణమూ లేదు. అత్తయ్యకూతురు అనసూ లేదు. హైస్కూలు పుస్తకాలన్నీ లేవు. ఒకవారమూ లేదు. ఈ నారాయణ బికారి. ఈ నారాయణ–వారాల పిల్లాడు!!!

* * *

వారాల పిల్లాడికి ఆకలి వేసింది. ఆ రోజున స్కూలుకు పోలేదు. మేజిస్ట్రీటుగారింటిదాకా మూడుసార్లు వెళ్లి తిరిగి వచ్చాడు. ఎట్లా? ఆయనకు నమస్కారం చెయ్యమని మామయ్య చెప్పాడు. తన జ్ఞాపకంలో మనుషుల కెవ్వరికీ నమస్కారం చెయ్యలేదు–తనకు తానై. విగ్రహాలు గాబట్టే, దేవుడికి, నాయనమ్మతోపాటు అమ్మతోపాటు నమస్కారాలు చేశాడు. ఏమని అడగటం? ఎట్లా అడగటం? నీకెందుకు వారం–? అని ఆ నల్లటి మిడుగుడ్ల మేజస్ట్రీటు అడిగితేనో? మరి ఆకలి? మామయ్య పేరు చెబితే? తప్పదు- ఆకలి!!!

వెళ్ళి, బిళ్ళబంట్రోతు చూడకుండా యింట్లోకి పోయి మొదటిగదిలో నించొన్నాడు; ఆయన రాగానే చేతులెత్తి తికమకపడి నీళ్ళు నములుతూ కళ్ళు దించుకొని నమస్కరించాడు — "వారాల పిల్లాణ్ణి" అనగలిగాడు.

"ఏశాఖ?" అని గర్జనగా మేజస్ట్రీటుగారి ప్రశ్న. ఆకలికీ, శాఖలకూ యింత సన్నిహితమా?

మామయ్య చెప్పిన శాఖ తిరిగిచెప్పాడు.

సెటిల్మెంటు ఎఱుకలవాళ్ళనీ, దొంగ యానాదుల్నీ పోలీసు సాక్ష్యంతోగూడా పనిలేకుండానే, నేరస్థులని తీసుకురాబడ్డ వాళ్ళ ముఖాలు మాత్రమే చూచి – శిక్షలు విధించటం ముఖ్య కర్తవ్యమైన మేజస్ట్రీటు హరిహరంగారు కళ్ళెత్తి, సమాజమంతా ఎత్తి, పారేసిన చిన్నఖైదీ – ధనమూ, యిల్లూ తండ్రి నీడాలేని పిల్లఖైదీ – నారాయణ వంకచూసి: "ఆ ముఖాన బొట్టేదీ? అంత విభూతి పెట్టుకొంటే మీ శాఖకు లోటువస్తుందా?" అని మరోమారు వారి సున్నితమైన గొంతును స్థాయికి తెచ్చారు అనే — సరైన స్థాయికి కొనివచ్చారు.

వారాల పిల్లవాడికి కళ్ళవెంట నీళ్ళువచ్చినై. "మాయింట్లో యిలాంటివేషాలు పనికిరావు. వడుగయిందా......? మరి ఆ క్రాపింగు ఏడుపెందుకు? సంధ్యావందనం వచ్చునా?......ఊహుఁ! ఎందుకు వస్తుంది? తడిగుడ్డ కట్టుకొని, స్నానంచేసి మరీని... బొట్టుపెట్టుకొని తిండికిరా! మా యింట్లో పెందలాడి కాదు. పదకొండు గంటలకు – ఎప్పుడైనా అంతే – ఒకపూట భోజనం. రాత్రికి ఉప్పుడుపిండి. అమావాస్యయితే నువ్వు రానక్కర్లేదు–హుఁ."

పదకొండు గంటలకు వెళ్ళాడు–న్యాయదర్శనకు ప్రభుత్వాధికారి గారింటికి. మేజస్ట్రీటుగారి భార్య వారాల పిల్లవాడి సంగతి మరిచిపోయింది. "ఈవారం లేదులేపో! వచ్చేవారం నుంచీ రెండు రోజులముందుగానే జ్ఞాపకం చెయ్యిపో–" అన్నది మేజస్ట్రీటుగారి నుండి న్యాయవిచారణ నేర్చుకొన్న ఆయన ధర్మపత్ని.

* * *

ఉసూరు మంటూ వారాల పిల్లాడు పాతపట్టణం వేపు బయలుదేరాడు. అక్కడ అసిస్టెంటు కరణం గారినిగూడా వారంకోసం చూడమని గదా మామయ్య మాటలు. ఆకలితో పోరాటానికి తయారవుతోన్న నారాయణకు, కొత్తవ్యక్తుల్నీ, వింత ప్రకృతుల్నీ తన దురభిమానం చంపుకొంటూ –

చూడటం అలవాటయినట్లయింది. ఈ అసిస్టెంటు కరణం తమ్ముడు గూడా స్కూల్లో తన క్లాసే.

ఇంట్లో తన గౌరవ మెట్లావున్నా, అసిస్టెంటు కరణం గారు, బజార్లో, కొమ్ములు దిరిగిన తాణేదారు లాగా వల్లెవాటు వుత్తరీయం వేసుకొని, ఆ రోజు ప్రయివేటులో వచ్చిన కిల్లీ నముల్తూ, సిజర్ సిగరెట్టు చుట్టను కాల్చినట్లు కాలుస్తూ – "ఓ, అబ్బే దానికేముందీ? మీ నాయన గారుట్రోయ్ – నాకీ వుద్యోగం యిప్పించింది? మా బావమరిది మీ నాన్న గారి కంపెనీలో అక్కౌంటు పనులు కొన్నాళ్ళు చేశాడుగా – అహా!......ఉహూ!! గొప్ప దర్జాలే మీ నాన్న."

ఇంటికి వెళ్ళగానే అసిస్టెంటు కరణంగారి అమ్మ – కొమ్ములు దిగిరిన తాణేదారూ, ప్రయివేటు యిచ్చిన కిల్లీ, సిగరెట్ల భోగపరాయణుడూ అయిన కొడుకుమీద చీపురుకట్ట తీసుకొని లేచింది. "రోజు కొక తద్దినం తెచ్చిపెడ్తావా? నీకు చేతనయితే పూటకూలి పెట్టించూ–" ఆ "మూ" కు అంత పెద్ద దీర్ఘం వుందని వారాల పిల్లాడు ఆకలితో, అగౌరవంతో నివ్వెరపోయాడు. అంతేనా? అసిస్టెంటు కర్ణంగారి తమ్ముడు – రేపు తనతోపాటు స్కూలుకు వచ్చి, తోటిపిల్లలకు–తను వారాల పిల్లవాడని చెబితే! ఇంతవరకూ ఎవరికీ తెలియకుండా తను సంచరిస్తున్నాడు! ఇక నెట్లా??

*   *   *

వచ్చినదారి బట్టేడు నారాయణ! అతనువుండే పూటకూళ్ళ రంగమ్మగారి యింటిపక్క బజార్లోనే కారుడ్రైవరు వీరరాఘవులున్నాడు. వీరరాఘవులు కొడుకు, కుమారస్వామి, నారాయణను చూసి తమ యింటికి పిలుచుకు వెళ్ళాడు. అతనుగూడా తన క్లాసే.

"ఏమట్లావున్నావ్? అన్నం తినలా?"

"ప్చ్"

"మా యింట్లో తింటావా?"

"ఊఁ– –"

భోగం వీరరాఘవులు భార్య కొంచెం మడిగానే, బ్రాహ్మల కుర్రవాడికి వడ్డించింది!! అమ్మను తలచుకొంటూ నారాయణ అన్నంతిన్నాడు. అంటే కుమారస్వామికి గూడా తన వారాల సంగతి తెలిసిందన్న మాట.

*   *   *

మర్నాడు సబురిజిష్ట్రారు గారింట్లో వారం చెప్పటానికి వెళ్ళాడు.

"ఛీ...ఛీ...ఛీ...దూరంగా వుండు" అంది తూర్పున బుట్టిన పతివ్రత.

"నువ్వెక్కడి బ్రాహ్మడివంట? నిన్న నీ తిండి బోర్లించుకున్న దెక్కడ? ఆ భోగం డ్రైవరు యింట్లోనా? అరి రామ రామ! నీ కింకేం వారం? ఏమింకా అట్లా చూస్తావ్? నిన్న మా బంట్రోతు చూడలా?"

*   *   *

కాంపౌండరు గారి భార్య—గడపలోనే అడిగింది—"నీకు విస్తళ్ళు కుట్టటం వచ్చునా?"

"రా...దు"

"మరి ఏమొచ్చు? రాకపోతే ఎలాగో? అదే వస్తుంది. నేర్చుకో మా ముసలమ్మ నేర్పుతుంది.''

ఇన్ని బాదమాకులూ, చీల్చిన పూచిక పుల్లలూ ముందు వేసుకొని, కళ్ళజోడును దారాలతో చెవులకు కట్టుకొని కూర్చొన్న ముసలమ్మకింద, విస్తళ్ళు కుట్టే నైపుణ్యానికి తలపడ్డాడు ఆకలితో వచ్చిన విద్యార్థి నారాయణ! అది అయినతర్వాత ముసలమ్మ గారు మూర్ఛబోయే ఎత్తుకు వచ్చింది కాళ్ళనొప్పితో. "అబ్బాయ్, కాస్త కాళ్ళు తొక్కుదూ" అని మూలిగింది ఆ ముసలినక్క. చద్దెన్నం తినగానే, కాంపౌండరుగారు, ఆస్పత్రి మంగుల్లో తన సొంత ప్రాక్టీసుకు వెళ్తూ—" ఇదిగోనోయ్, నీ పేరేమిటో...నారాయణేనా? మా పిల్లల్నిద్దర్నీ పాపయ్యగారి బళ్ళోవదిలి నీదారిన బోదువుగాని." పాపయ్యగారి బడి యీవైపున, తన హైస్కూలు ఆవైపున!! నారాయణకు బడి ఆలస్యమయింది. ఆరోజున. పాపం! ఆయనమాత్రం ఏంజెయ్యగలడు? లోకల్ ఫండు బోర్డిచ్చే జీతాలు చాలక వేళకు అందకనా నా తిప్పలూ పడుతున్నవాడు?

*   *   *

"మన వీధి పక్కనే సంస్కృత పాఠశాల వుపాధ్యాయులుగా రున్నాడు. ఆయనకు వారాలు చేసుకొని వృద్ధికివస్తూన్న పిల్లలంటే చాలాప్రాణం. అక్కడికి వెళ్ళితే నీకు తప్పక ఒకవారం దొరుకుతుంది" – అని సలహా యిచ్చింది పురోహితుల గారింట్లో ముసలావిడ.

వారాల పిల్లలంటే ప్రాణాలు విడిచేవాళ్ళు నారాయణకు యింతలో ఎవరూ ప్రత్యక్షం కాకపోయినా సంస్కృత పాఠశాల వుపాధ్యాయులగారి

యిల్లు వెతుక్కుంటూ వెళ్ళాడు; ఆయన ఎంతటి ముసలివాడోనని అనుకుంటూ వెళ్ళిన నారాయణ ఆకలి ప్రాణానికి గూడా ఆశ్చర్యం కలిగిదిం.

ఎవరు ఈ వుపాధ్యాయులు? తన చిన్న తనంలో తమ యింట్లో వారాలు చేసుకొన్న నరశింహ్వాం కాదూ?

"నా...రా...య...ణా?!" అని ఉభయ భాషా పండితుడు నరశింహ్వాంగారు మంచం మీద నుంచి దిగ్గున లేచి ఎగిరాడు.

"నారాయణా! నేను జ్ఞాపకం లేనూ? నా పుస్తకాల్లో పిచ్చిగీతలు గీచిన నారాయణవు గాదు ట్రోయ్! రా...రా నాయనా? నిన్నుగురించే నా శేషమ్మగారు చెప్పింది? ఎంతటి కుటుంబం? ఎంత గతికి వచ్చిందీ?"

వారాల పిల్లవాడు కదలక నించొన్నాడు – రొండు కన్నులూ మూసుకొని. రెప్పల్ని తడుపుతూ జలజలమని వేడిగా కన్నీరు ఆ మూసుకొన్న కండ్లను లెక్క చెయ్యక ప్రవహిస్తోంది చిక్కి, జాలిగొలుపుతూన్న నునుబుగ్గలమీద. నారాయణకు నాయనమ్మ: చిన్నప్పుడు నరశింహ్వాం చూపిన స్మశానమూ తిరిగి స్మృతికివచ్చి కట్టెదుట నిలిచినై.

నారాయణ ఒక్క పలుకు పలక లేదు. పలకక ఆకలితోనే వెనుదిరిగాడు. చరచరా అడుగులు వేసుకొంటూ, దురభిమానపు హృదయపు, వత్తిడితో బరువెక్కిన అవ్యక్త భావాలతో–గడపదాటి పోసాగాడు. ఉభయభాషా ప్రవీణుడు నరశింహ్వాం బుర్రకు మించిన బరువు అది.

"నారాయణా" అని ఆయన కేక వేశాడు. బయటవున్న కొబ్బరిచెట్టు మాత్రం తలపూపింది.

7

నారాయణ యీలోపల ఒక్కసారే యింటికి వెళ్ళగలిగాడు అమ్మను చూచేందుకు. అమ్మతో గూడా తన ఆకలీ, అవమానమూ చెప్పటానికి అతని దురభిమానం అడ్డం వచ్చింది; ఎప్పుడూ లేనిది, ఎన్నడూ ఎరగనిది – యీనాడు ఆకలిని గురించి అమ్మతో ప్రస్తావించటం ఎట్లా? తను ఎందుకు వచ్చాడో ఆ విషయాన్ని రొండురోజుల తీవ్ర వేదన తర్వాత నారాయణ అనగలిగాడు:

"అమ్మా! నువ్వువచ్చి నాకు వండిపెడితే చక్కగా చదువుకుంటాను."

"మన కక్కడ యిల్లేది నాయినా? ఆయింటికి అద్దె, మన తిండికి గింజలూ–నేను మగపుటక పుట్ట లేదుగదా యింత సంపాదించి పడేయటానికి."

అభిమానంతో మామయ్యగారింటికి గూడా పోని అమ్మ, కోమట్ల యింట్లో, చాకిరిచేసి తనకు చొక్కా కుట్టించిందని నారాయణ గ్రహించటానికి ఎంతోసేపు పట్టలేదు. తను వెళ్ళిన ఈ ఆరునెల్లలోనే ముసలిదైపోయినట్లుగా వున్న అమ్మ జవాబును శాంతంగా విన్నాడు. ఆ రాత్రే మళ్ళీ బెజవాడకు ప్రయాణం కట్టాడు.

* * *

బెజవాడలో బండిదిగి ఒక ప్లాట్‌ఫారంనుండి మరోదానికి మారాడు నారాయణ. ఎందుకో అతనికే తెలియదు. ఈ బండి తప్పిపోతే జీవితమంతా భగ్నమై పోతుందన్నట్లుగా పెట్టెల్లో, పక్క చుట్టల్లో, సంచుల్తో పరుగులెత్తుతూన్న ప్రయాణీకుల్ని బెంచీమీద కూర్చొని చూచాడు. ఒంటరిగా దిగిన దిక్కులేని ఆడవాళ్ళను అపహరించి, పశుపు గృహాలకై వుత్తరదేశంలో అమ్మే దురహంతకులూ, స్టేషనులో పోలీసులు పెంచుకొంటూన్న జేబులు కత్తిరించే దొంగ కుర్రవాళ్ళూ అందరూ ప్రయాణీకులుగానే కన్పించారు నారాయణ కళ్ళకు. ఆ ఫలాని షావుకారు ఖమ్మం మెట్టులో కొన్న దొంగ బియ్యానికి యింకా పెద్ద దొంగ లాభం వచ్చిందన్న సంతోషంలో టిక్కెట్టు కొనకుండానే బోగీలో ఎక్కుతున్నాడని నారాయణ కేం తెలుసు?

విసుగుబుట్టి చివరకు యింకో రైలుబండిలో ఎక్కి తనూ కూర్చొన్నాడు కొంతసేపటికి నారాయణ. అందులో తోటి ప్రయాణీకుల సంగతిగూడా నారాయణ పట్టించుకోలేదు. ఇంట్లో భార్యచేత రోజూ చీపురుదెబ్బలూ, ఆవకాయ కారమూ తింటూగూడా, షడ్డకుడి కొడుక్కు సికింద్రాబాదు నుంచి వచ్చిన పెళ్ళిసంబంధాన్ని ముక్కలుచెయ్యటానికై ప్రయాణమైన "స్టాంప్ వెండర్" (ఆయనకున్న బిరుదుల్లో యిదొకటి) కోణం రోమయ్య (యివి రొండూ వేర్వేరు బిరుదాలు) పంతులుగారు మూడవతరగతి పెట్టెలో ప్రజల సొమ్ముతో పెరిగిన పాపిష్టి దేహాన్ని బెంచీనిండా పరచగా, ఆయన కాళ్ళకట్టనే కూర్చొని, ఆనాడే పదేళ్ళు నిండిన నారాయణ, నిద్రబోయాడు. ఆకలిపెట్టిన అయా

సంతో బలహీనపు నిద్రపోయాడు బెజవాడను మరిచి పోయిన వారాల పిల్లాడు.

మర్నాడు కళ్ళు నులుముకుంటూ లేచి "హైద్రాబాద్" అని వున్న బోర్డుచూచాడు.

అక్కడినుంచి నారాయణ జీవితం మరొక మారు మారిపోయింది.

టిక్కెట్టు కలెక్టరు నారాయణ దవడలు, ఎందుకు వాయించారో తెలియలేదు. తనుగాక, యింకో ముస్లిం కుర్రవాణ్ణిగూడా టిక్కెటు కలెక్టర్లు పట్టుకున్నారు. కాని వాడిని పెద్దదెబ్బలు కొట్టలేదు. ఎవరో ఫెజ్ టోపీ పెట్టుకొని, తంబాకూ కిల్లీ గొర్రెవలె నములుతూన్న ముస్లిం అధికారివచ్చి టిక్కెట్టు లేకుండా ప్రయాణంచేసిన ఖాదర్ భక్షును విడుదల చేశాడు. తననూ 'విడుదల' చేశారు చివరకు—ఎందుకో తనకు తెలుసు. నిన్నటిదో మొన్నటిదో రైల్లో రామయ్యపంతులు పెట్టిన పులిహోర చద్దితిని, ఫుట్‌బోర్డు మీదనే కక్కి అప్పటిదాకా మంచి నీళ్ళతో ఆకలిని చంపినవాడు శోషపోక యింకేమి చేస్తాడు? శోషపోయిం తర్వాత టిక్కెట్టు కలెక్టర్లకు యిక తన బొమికెలు విరగగొట్టవలసిన అవసరం తప్పింది.

* * *

నారాయణ హైద్రాబాదు జైల్లో పడటం గూడా అప్రయత్నంగానే జరిగింది. మార్వాడీల సత్రంలో యింత రొట్టె అన్నమూ తిని వుస్మాన్ గంజీవేపు నడిచివెళ్ళిన వాడికి, మరొక తురక పెద్ద మనిషి కనిపించాడు. (అక్కడ అందరూ వుర్దూలోనే మాట్లాడుతున్నారు) ఒక చిన్న పెట్టె చేతి కిచ్చి – "నాతో రారా" అన్నాడు నైజాం పాలక జాతికి చెందిన పొడుగుకోటు మనిషి. ఆ మనుష్యుడు, రెక్కపట్టుకొని బురఖాలో వున్న స్త్రీనొకతెను నడిపిస్తున్నాడు టాంగాలు నిల్చుండే స్థలం వేపు.

అనేక గల్లీలు తిరిగి తిరిగి, నవాబులు మసీదులకూ, మార్వాడీ వడ్డీ వ్యాపారులు వెండి దుకాణాల్లోకి వెళ్ళేందుకు అందంగా చేయబడ్డ విశాలమైన రోడ్లన్నీ వెనకనే విడిచి, నారాయణ కూర్చున్న టాంగా ఒక చీకటి మురికియింటి ముందు నిల్చింది. కాని అతనికో ఆశ్చర్యం వేసింది. బురఖా కింద వున్న ఆడమనిషి అంతసేపూ సన్నగా ఏడుస్తూనే వుంది. నారాయణ ఆయింట్లో చెడ్డ చాకిరీచేస్తూ నాలుగురోజు లున్నాడు. ఆరోజు సాయంత్రం అక్కడినుంచి తప్పించుకు పోదామని ఆలోచన చేస్తూండగా, పరదామాటునుండి—"అబ్బాయ్" అని అన్నిరోజుల కొక తెలుగు పిలుపు వినవచ్చింది. బురఖాలోవుండి ఆరోజున ఏడ్చిన మనిషి!

"నువ్వు తెలుగు పిల్లాడివా?"

"ఊఁ! నువ్వూ?"

"నేం గూడా. నన్ను లొల్లుపెట్టి యీ తురకోడు తోలుకొచ్చిండు. దొర్లింట్లో పనిప్పిస్తనని మాయజేసిండయ్యా"

"యిద్దరం పారిపోదాం"

ఆరాత్రి చీకటిపడ్డ తర్వాత చాలాసేపు ఆలోచించారు. ఫెజ్ టోపి యింటికి రాలేదు. కొత్త గొందులు సందులు తిరిగి యిద్దరూ స్టేషన్‌వద్దకు చేరారు—బ్రహ్మాండమైన ప్రయత్నంచేసి. కరీంనగరు తెలుగు గొల్లపిల్ల నారాయణకు అణాయిచ్చి, బురఖా తీసి దూరంగా పారేసి—"నారాయణ గూడలో మా మామ వుండాడు. నేను బోతా" అని పోయింది. నారాయణ తన తలమీది ఫెజ్ కాప్ నేలమీద విసిరేస్తుండగా మళ్ళీ ఖాదర్ భక్ష్ కన్పించాడు. టిక్కెట్టు లేని ప్రయాణీకులు ఈమాటు స్నేహితులైనారు. ఆ తర్వాత జేబుదొంగలైనారు.

8

ఇప్పుడు పోలీసులూ, మేజస్ట్రీటులూ నారాయణను ఏమాత్రమూ భయపెట్టలేక పోతున్నారు. పోలీసులు తనను బోర్‌స్టల్ స్కూల్లో వేసినప్పట్నుంచీ తనెట్లాగో తప్పించుకోగలననే ధైర్యంతోనే వెళ్ళాడు—మిడిగుడ్ల మేజస్ట్రీటు హరిహరంగారింట్లో వారం అడగటానికి అభిమానపడ్డ నారాయణ.

బోర్‌స్టల్ స్కూల్లోకి తనతోపాటు ఖాదర్ భక్ష్ గూడా వచ్చాడు. ఖాదర్, యీమాటు చిన్న బాకు బూడ్లో దాచినది అప్పుడప్పుడు తోటిపిల్లలకు చూపి వాళ్ళదగ్గ రేముంటే అది దోచుకుంటున్నాడు. ఈ సాధన నారాయణకుగూడా నచ్చింది. తనూ ఒకటి సంపాదించాడు. తనకన్నా బలహీను లందరికీ తనకు తెలియకుండానే సింహస్వప్నమైనాడు.

బోర్‌స్టల్ స్కూలు చదువు మూడునెలలే బట్టింది. ఆ తర్వాత ఒకరాత్రి బండిలో ఖాదరూ, తనూ బొంబాయి మెయిల్లో, బల్లలకింద దాగి మరొక దూరప్రయాణం సాగించారు.

బొంబాయి మిల్లు పొగలుపీల్చి, ప్రాణాన్ని వేధించే వూపిరాడని సముద్రపు వాతావరణంలో

పెరిగి, మూడవతరగతి హోటళ్ళలో, రౌడీ స్నేహితుల యిళ్ళల్లో కుళ్ళుతిండితిని ఫోరాస్ రోడ్డుమీది సగం కుష్టురోగపు కులటల వరండాలేని రేకు యిళ్ళల్లో నిద్రించి—నారాయణ యువకుడైనాడు.

బొంబాయిలో – బెజవాడలో తను వదిలిన చదువుకోరకైన దిగులుపోయి—పూర్తి విజ్ఞానం సముపార్జించ గలిగాడు. బట్టలమిల్లుల్లో కూలీలు సమ్మెలు చేస్తున్నప్పుడు వాళ్ళ నడుములు విరగగొట్టి రహస్యంగా ఆకాశనుంచి రాలిపడ్డ పదిరూపాయిలనోట్లు సంపాదించాడు. పోర్చుగీసు డామన్ వెళ్ళి ఆకాశంలో చుక్కలూ, ప్రశాంతీ లేని రాత్రిళ్ళు సముద్రంమీద చిన్నదోనెల్లో విదేశీ సారాసీసాలు దొంగిలించుకువచ్చి, యింగ్లీషు హోటళ్ళలో వులెన్ నూట్ల పెద్దమనుషులకు అందించి చౌకగా డబ్బు సంపాదించాడు బొంబాయిలో అతన్నెరగని రౌడీలు లేరు (అక్కడ వీళ్ళను దాదాలంటారు.) గోవావెళ్ళి బంగారపు అచ్చులు బొంబాయి మార్వాడీ షావుకార్లకు అందజెయ్యాలంటే ఏమి చెయ్యాలో నారాయణ ఆలోచించ నక్కర్లేదు. గోల్ పీఠా కుళ్ళుబజార్లలో కలహం రేపాలంటే గుక్క మంచినీళ్ళ ప్రాయం. మదన్‌పురా మురికి కొంపల్లో, భెండీ బజార్ స్లమ్స్‌లో, పరేల్ మిల్లుల్లో దాదర్ వత్తిడిలో, బైకుల్లా కంపులో—యిక్కడా అక్కడా ఏమిటి?—బొంబాయి గుడ్డల మిల్లుల గుజరాతీ షావుకార్లు సృష్టించిన అన్ని నరకపు పేటల్లోనూ ఆతనికి స్నేహితులున్నారు. చీకట్లో నించొని, బొంబాయి రోడ్లమీద షికార్లు పోతున్న భార్యాభర్తల్ని దోచటం, ఆఫ్గన్ పఠాన్లతో కలిసి చిన్న బ్యాంకుల్లోకి జొరబడటం, విదేశాలనించి వచ్చే నావికుల దగ్గర తెలివిగా దొంగ పిస్తోళ్ళు బేరం చేయటం—ఒకనాటి వారాల పిల్లవాడికి, నాయనమ్మకోసం కాశీమజిలీ కథలకోసం, సంజీవి పుల్లకోసం వెతికిన నారాయణకు కూసువిద్య ఐపోయింది. కాని నారాయణ ఒక విషయంలోనే పొరబాటు జేశాడు. తనే తెలివిగలవాడిననీ, తన దొంగ పిస్తోలు ముందు, స్ప్రింగు పేష్ కత్తిముందు — లోకానికి మోక్షం యివ్వదలిచాడు. కాని తనకు మోక్షం యివ్వదలిచిన పోలీసుల సంగతి బొత్తుగా మరిచిపోయాడు.

9

నారాయణ అడపా దడపా నాలుగేళ్ళు ప్రభుత్వానికి అనేక జైళ్ళలో అతిథిగా వుండివచ్చాడు. కాని జీవితంలో యీమాటు మార్పు లేమీ వచ్చేట్లుగా కన్పించలేదు. కాగాపోగా తననీడలో యిన్నాళ్ళూ తిరిగిన ఖాదర్ భక్ష్ కామాటిపుర నల్లగొందుల్లోని ఒక అమ్మాయి విషయంలో తగాదాలాడి తన డొక్కలో, తన కత్తితోనే పొడిచాడు ఆనాడు "అమ్మా" అన్నాడు తల్లికష్టాలు నిర్మూలింపదలిచి వారాలు చేసుకొన్న నారాయణ. చివరకు ఎట్లా చచ్చాడో ఖాదరే చచ్చాడు.

* * *

దాదర్లో చిన్నదుకాణదార్లను బెదిరించి తెచ్చుకొచున్న దోపిడీలో మిల్లు సమ్మెలను భగ్నం చెయ్యటానికై మిల్లు మేనేజర్లు సృష్టించిన "దాదా"లకు ఒకసారి భాగాల తగాదావచ్చి యుద్ధానికి తలపడ్డారు. మిల్లుల్లో సమ్మెలు లేక యీమధ్య వీళ్ళందరకూ—ముఖ్యంగా – నారాయణకు ఆదాయం తగ్గిపోయింది. అటు యిద్దరూ యిటు యిద్దరూ గాయపడ్డారు. నారాయణమీద సాక్ష్యం దొరకలేదు గాని, పరాయి రాష్ట్రం వాడని – అతన్ని పోలీసులు బొంబాయిలో తిరిగి అడుగు పెట్టకూడదని వుత్తర్వులిచ్చి తరిమివేశారు. అట్లా తిరిగి వచ్చాడు స్వదేశానికి—నారాయణ.

వచ్చిన రెండు వారాల్లోనే హత్యకేసులో నారాయణ పోలీసులకు చిక్కాడు. నారాయణ జీవితంలో యిదొక మార్పుగానే వచ్చింది.

10

నారాయణను విచారించిన సెషన్సు జడ్జీ హరిహరంగారే. తను చేసుకోవలసిన పెద్దత్త కూతురు అనసు. మొగుడు పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటరు. కోణం రామయ్య—(భార్య చనిపోయింది) పోలీసు పంచనామాల్లో ఒకడు.

కోర్టుకు సంకెళ్ళతో పోలీసు కార్లో వెళ్తూన్న నారాయణకు ఒక రోజున హఠాత్తుగా – మామయ్య కన్పించాడు. ఆయనతో యింకో ముసలమ్మగూడా వుంది. మామయ్య నల్లబడ్డాడు. జుట్టు తెల్లబడ్డది.

"నా...రా...య...ణా?" మామయ్య కళ్ళనీళ్ళతో కోర్టు మెట్లమీద నిల్చొని వున్నాడు.

"మా...అ...మ్మ..."

అప్పటిదాకా నవ్వుతున్న నారాయణ దిగాలుపడిచూచాడు.

"అ...మ్మ?!"

పోలీసులు యిక మాట్లాడ నివ్వలేదు.

*　　*　　*

నిన్నటిదాకా నిర్దోషినని బోనులో చెప్పిన నారాయణ, ఆరోజు కొత్త వాఙ్మూలం యిస్తానని నిలబడ్డాడు. సెషన్సు జడ్జి ఆశ్చర్యపోయాడు.

"ఒక కంఠశోష మీద నిజం చెప్తాను'' అన్నాడు. పోలీసుల్ని సైతం గజగజ లాడించిన ఖైదీ.

"ఏమిటిది ?'' అన్నాడు జడ్జీ.

"మీయింట్లో యికముం దెప్పుడూ వారాల పిల్లలకు తిండి పెట్టవద్దు. వాళ్ళు నావలె, హంతకు లవుతారు."

11

నారాయణను రేపు వురితీస్తారనగా మామయ్యా, అమ్మా జైలులో తన సెల్ లోకి వచ్చారు. ఇంకెవరో వచ్చి భగవద్గీత చదివాడు. నారాయణ జడ్జీనించి తెలుసుకొన్న విశేషం అమ్మకు చెప్పాడు. "అమ్మా! నా డబ్బూ, వస్తువులూ నీకు యిస్తారని జడ్జీ చెప్పాడు. నేను చచ్చిపోయిం తర్వాత ఒక వారాల పిల్లవాణ్ణి నువ్వు చదివిస్తానంటే నేను సంతోషిస్తా."

12

రామ మంటపం మీద తీర్థులవారు మరో మారు పురాణ శ్రవణం ఆపించి అన్నారు, పెద్దగొంతుతో: "శాయమ్మ తల్లీ! విన్నావా ? ఆ చంపిన పిల్లవాడు వెనక మన వూళ్ళో వారాలు చేసుకొన్న పిల్లవా డటు." శిష్యకోటి మేల్కొని వంత పలికింది "కలి కాలం! కలికాలం !! కలికాలం స్వామీ !!!"

అయోమయం

శ్రీ వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

పూలకన్నెల కమ్మని మోవిమీద
చిందెడు మధుర మధు కణమందహాస
మిళిత ధారలపాడు తుమ్మెదలరేడు
దోచుకొనిపోవు నిద్దుర లేచి వచ్చి
లలిత సంధ్యా వధూ కపోలముల యందు
కమల మిత్రుండు రక్త రక్తిమ లిఖింప
శ్యామలాంగుడౌ ఒక్క నిశాంధకార
రాక్షసుడు వచ్చి గుటుకున త్రాగిపోవు
బాలపల్లవా లంకారలీల తోడ
అంద మొలికించు వాసంత యౌవనమ్ము
బగ్గుమను గ్రీష్మకాలంపుటగ్గిలోన
మగ్గిపోవును మోడు వారంగ బ్రతుకు
ప్రకృతి కంఠస్థ వజ్రహారముల వోలె
వెలయు హిమ బిందువుల కళా విలసనమును
నలిపి నశియింప జేయుచండ కిరణుండు
నాలి వెచ్చని వేయి పాదాలు విచ్చి
శ్రావణపయోద గళిత నీరమ్ములందు
మున్ను జలకమ్ము లాడిన కన్నెవాగు
దివ్య జీవన సూత్రముల్ త్రెంపివేయు
మండుకొని వచ్చు ఎండల దుండ గీడు
చెమట రూపాన మేని రక్తమును వడపి
నేల పెదవుల తీపిని గ్రోలుహాలము
తోడ హాలికుండు పండించు దొడ్డఫలము
పరులుగొనిపోదు రిండ్లకు బండ్లమీద
ఏమిటో? అయోమయమైన దీజగుత్తు
అన్య సౌఖ్యమ్ములను తన స్వార్థమునకు
బలిని గొనుచున్న సృష్టి తత్వమును చూచి
నరనరమ్మున ఉడుకు నెత్తురులు పొంగు